

ВІДГУК
офіційного опонента доктора культурології, професора
Яковлева Олександра Вікторовича
на дисертацію Олійник Аліни Валентинівни
«Музична освіта як структуротворчий компонент культурної
політики сучасної Німеччини»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за напрямом 034 – «Культурологія»

В онтологічному контексті політика знаходиться на межі теорії і практики. Саме тому проблематика культурної політики, за самою своєю природою, має дуже вагомий прикладний аспект, який в значній частині залишається недостатньо розробленим. Ситуація, що складається в сфері культури, об'єктивно вимагає від суспільства гнучкого регулювання культурних процесів. В Україні ці процеси набувають значних протиріч, частина з яких корениться в попередніх періодах – особливо історії років СРСР, а частину можна розглядати як наслідок складного пострадянського часу соціокультурних змін.

Можливо відзначити, що суспільство початку XXI століття перебуває в певному перехідному стані. Дослідження з синергетики свідчать про те, що саме перехідні періоди мають особливе значення для розвитку складних систем, до розряду яких відноситься і європейський, і український культурний простір. У зв'язку з цим зростає актуальність не тільки самої культурної політики, що має безпосереднє відношення до регулювання культурного життя в країні, а й розробки її теоретичних і методологічних основ, відповідних логіці та тенденціям змін культурної сфери.

Тематика дисертації Олійник Аліни Валентинівни «Музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної Німеччини» відповідає запитам сучасного культурологічного знання – її важливість зумовлена тим, що в сучасних соціокультурних умовах існує певний розрив

між теоретичним осмисленням культури в численних дослідженнях і прикладним розумінням її структури та функцій, що потрібно враховувати в діяльності державних органів з управління культурними процесами, звичайно використовуючи досвід провідних країн світу. Крім того, Україні, яка офіційно приєдналася до Болонського процесу, потрібно дотримуватись наряду певних перетворень у вищій освіті за узгодженою системою критеріїв, стандартів і характеристик. У цьому контексті важливим є вивчення зарубіжного досвіду реформування вищої освіти, зокрема досвіду Німеччини, яка має значні історичні традиції та успіхи в розвитку освіти, що дозволяють їй займати провідні місця у світових рейтингах, та бути одним з ініціаторів та активним учасником Болонського процесу.

З огляду на багатовіковий плідний розвиток музично-культурних традицій, Німеччина є країною розвинутого мистецько-освітнього простору. Сьогодні її музична культурна інфраструктура є настільки розгалуженою та особистісно спрямованою, що країна стає дійсним прикладом для наслідування - взаємодія зі світом музичного мистецтва і реальні можливості громадянина для задоволення своїх естетичних потреб забезпечуються ефективною культурною політикою. Актуальність дисертації Олійник Аліни Валентинівни підтверджується необхідністю удосконалення системи української музичної освіти та усвідомленням її важливої ролі у формуванні гармонійно розвиненої особистості, пошуком шляхів реформування фахової музичної освіти в Україні у нових соціальних умовах, що має здійснюватися з урахуванням і використанням досвіду зарубіжних країн, зокрема Німеччини.

Враховуючи відсутність у вітчизняних культурологічних дослідженнях комплексного теоретичного дослідження ролі музичної освіти як компонента культурної політики, сучасної Німеччини зокрема, вирішення наукових викликів цієї проблематики стає основою дисертації Олійник Аліни Валентинівни. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні міждисциплінарного підходу в межах парадигми системності й наукового плюралізму, що передбачає звернення до методологічних підходів,

синтезованих з різних галузей гуманітарних наук з метою глибокого проникнення в сутність досліджуваного феномена та отримання максимально повного знання щодо нього.

Розробка дослідження в міждисциплінарному дискурсі обумовила використання матеріалів з культурології, мистецтвознавства, філософії, історії, що забезпечує якісний рівень розв'язання наукових завдань розвідки – «розкрити основні пріоритети культурної політики та фахової музичної освіти Німеччини в умовах світових інтеграційних процесів; на основі аналізу наукових джерел та практичної діяльності едукативних інституцій систематизувати структуру фахової музичної освіти сучасної ФРН; окреслити загальні та провідні тенденції розвитку цього сегмента освіти в Німеччині на сучасному етапі; виявити прогностичні можливості використання німецького досвіду фахової музичної освіти в культурній політиці України» (с. 22 дисертації). Запропонований в дисертації підхід до предмету дослідження – «музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної Німеччини» (с. 22 дисертації) – дійсно розширює проблемне поле сучасної культурології та дозволяє вдосконалити її методологічний і джерельний інструментарій.

Дослідження пані Олійник Аліни Валентинівни має вельми ґрунтовну джерельну та методологічну основу – праці зарубіжних і вітчизняних дослідників, які були використані у процесі осмислення окремих складових предмета дослідження, методологічних підходів до розуміння культурних феноменів, національної культури, особливостей реалізації культурної політики та перспектив розвитку сучасної фахової музичної освіти Німеччини. Зокрема, наявність вагомих джерелознавчих засад дисертації підтверджується 207 позиціями у списку використаних джерел (частина з яких іноземними мовами), що представлені у культурологічному дискурсі на сторінках дослідження. Значний масив джерельного матеріалу, зібраного автором, чітко структуровано й послідовно впорядковано у відповідності до задекларованих дослідницьких завдань.

Цілком виправданими є всі окреслені позиції наукової новизни дисертації Аліни Валентинівни Олійник, оскільки у процесі обґрунтування теоретико-методологічних засад та вирішення проголошених завдань дисертації в дослідженні вперше конституційовано декілька важливих позицій, особливо слід виділити наступні: цілісно досліджено систему фахової музичної освіти в Німеччині в контексті культурної політики держави; розкрито концептуальні засади державної культурної політики Німеччини у сфері фахової музичної освіти, методи та механізми державного управління розвитком національної культури в сучасних умовах; в українську культурологію введено невідомі раніше теоретичні положення щодо культурної політики сучасної Німеччини у сфері фахової музичної освіти; до наукового обігу введено нове поняття «музична політика». Цією працею до культурологічного наукового простору вводиться нова проблематика, глибоко простежується еволюція досліджуваного явища, функціонування та трансформації культур і культурних політик Німеччини та України.

Підкреслимо, що дисертація Аліни Валентинівни Олійник чітко структурована, логіка поділу за розділами і підрозділами зрозуміла та не викликає заперечень. Структура дисертаційного дослідження вдало підпорядкована розробці висунутої наукової гіпотези, слідуванням хронології та етапам еволюції культурної політики і музичного мистецтва Німеччини, робота належним чином відображає послідовність розкриття основних положень, що виносяться на захист. Ґрунтовний вступ продовжують три розділи, зміст кожного з яких концептуально спрямований на розкриття теми дисертації, що сприяє достовірності і ясності вирішення конкретних завдань наукової розвідки. Зміст тексту дисертації характеризується цілісністю та зв'язністю викладення матеріалу. Відповідно до кваліфікаційних вимог основний текст роботи завершується висновками, списком використаних джерел і додатками. Робота характеризується змістовністю, концептуальністю, всебічним аналізом досліджуваних проблем.

Мета дослідження Аліни Валентинівни Олійник: «комплексне висвітлення ролі музичної освіти як компонента культурної політики сучасної Німеччини» (с. 21 дисертації) – досягається поступово та науково зважено в усіх 3-х розділах дисертації. Це відбувається на сторінках дисертаційної роботи, ще раз підкреслимо, послідовно-логічно, починаючи від наукового осмислення культурної політики та музичної освіти, аналізу історіографії та джерельної бази дослідження (1-й розділ). Продовжує роботу розгляд державних засад Німеччини у сфері культури і саме музичного сегменту культурної політики ФРН та її окремих федеральних земель (2-й розділ). Завершує дисертацію дослідження проблематики реформування фахової музичної освіти Німеччини другої половини XX – початку XXI ст. як елементу стратегії культурного розвитку країни та її інституційної структурованості, аналіз тенденцій розвитку музичного фаху в сучасній ФРН (3-й розділ).

Важливим вважаємо зроблений шановною дисертанткою в 2-му розділі роботи висновок щодо особливостей культурної та «музичної» політики країни: «Складовою культурної політики Німеччини є музична політика як послідовність концепційних державних заходів, які впливають на підтримку та розвиток музики, музичної освіти та закладів, економіки музичного життя в цілому. Музичне виховання та державна освіта - це складові державної політики у цій сфері. ... Встановлено, що завдання музичної політики країни реалізуються в трьох напрямках: моніторинг та аналіз подій в суспільстві; покращення структури Німеччини як музичної країни; врегулювання інноваційних ідей для культурного життя. Основними принципами культурної політики Німеччини є децентралізація, субсидіарність та плюралізм» (с. 134 дисертації).

Автором обгрунтовано, що позитивним прикладом реалізації культурної та музичної політики є федеральна земля Баден-Вюртемберг, яка відзначається інтенсивним культурно-мистецьким життям, зберігає багаті музичні традиції. Для підтвердження пріоритетності музики у здійсненні

культурної політики землі, автором наводиться приклад функціонування 220 музичних шкіл, що фінансуються державою (що складає 25% музичних шкіл Німеччини), 5 державних музичних коледжів та 5 музичних академій на території регіону.

Необхідним, з наукової точки зору, вважаємо здійснене надалі автором визначення загальних та пріоритетних тенденції розвитку спеціальної музичної освіти в сучасній Німеччині. «Пріоритетними тенденціями розвитку вищої музичної освіти Німеччини ХХІ-го століття є: підвищення ролі і статусу музичного мистецтва у закладах вищої освіти; інтеграція різних видів мистецтв; міждисциплінарні зв'язки; використання музичного мистецтва як способу стимулювання творчого потенціалу особистості; посилення варіативності музичної освіти; впровадження новітніх інформаційних технологій тощо. їх розгляд засвідчує різноманіття шляхів вирішення звичних проблем, до яких педагоги підходять з традиційних, усталених позицій» – обгрунтовано підкреслює Аліни Валентинівни Олійник на 180 сторінці дисертації, підводячи підсумки аналізу відповідних аспектів своєї наукової розвідки.

Дослідження розвитку музичної освіти та політики у сфері культури ФРН надає можливості з дещо інших позицій розглядати сучасний стан і перспективи музичної культурної політики України. Тому, безперечно, доречними і доведеними є висновки дисертантки щодо використання досвіду Німеччини у справі розвитку української музичної освіти: «одночасно зі збереженням її найцінніших традицій необхідно запозичувати позитивні напрацювання, що визріли в надрах зарубіжної школи та свідчать про можливості варіативного і гнучкого вирішення актуальних проблем музичної освіти з урахуванням зміни соціокультурної ситуації в сучасному суспільстві та українській вищій школі» (с. 184 дисертації). Звичайно, що використання досвіду ФРН у практичних аспектах здійснення культурної політики і вдосконаленні системи вищої мистецької освіти в Україні є перспективним напрямом вдосконалення національного культурного простору. Авторкою

дослідження визначається й певний інструментарій збільшення ефективності таких процесів: «створення нових типів освітніх установ, варіативних навчальних планів і програм; реалізація нового змісту і технологій освіти і т. д.» (с. 184 дисертації).

Чіткі, логічні, наукоємні висновки завершують дослідження, пропонуючи категоризацію провідних понять та практичне підтвердження основних теоретичних положень роботи. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів є вагомим і полягає в тому, що матеріал дисертації має концептуальне значення для подальшого поглиблення уявлень про здійснення національних культурних політик та суттєво розширює джерельну базу для подальших досліджень у цьому напрямі. Матеріали дослідження можуть бути використані при викладанні навчальних курсів з культурології, теорії та історії культури, менеджменту соціокультурної діяльності та ін., застосовані в розробці різноманітних проектів у галузі культури, зокрема при визначенні стратегії подальшого розвитку музичної освіти в Україні, для розбудови культурної та гуманітарної політики української держави.

Дисертація загалом виконана на рівні сучасних досягнень культурології та суміжних з нею гуманітарних дисциплін. Вказані в дисертації принципи викладу матеріалу, запропонована система аргументації, структура і методологічні засади роботи, вдале формулювання проблематики дослідження підводять до комплексного емпіричного та теоретичного обґрунтування висновків.

Зрозуміло, як і будь-яка дослідницька робота, дисертація викликає ряд питань і зауважень, які мають дискусійний характер, конструктивний та корисний для наукової думки в цілому. Отже, позитивно оцінюючи дисертацію Аліни Валентинівни Олійник, все ж таки вважаю за необхідне звернути увагу на певні моменти, які, на мою думку, потребують деякого пояснення чи уточнення.

1. Хотілося б більш чіткого пояснення різниці (якщо така існує і визнається автором) в методології досліджень культури і культурної політики. Позиції

автора з цього питання бажано було б зазначити, оскільки вони залишилися не повною мірою розкритими.

2. У дисертації автор виходить на поняття «освітній простір», «інформаційний простір», «культурний простір», але залишається дещо незрозумілим, що сама дисертантка має на увазі під такими поняттями, наприклад, під концептом «культурний простір». І, головне, як надалі це поняття використовується в контексті дослідження культурної політики. Вважаємо, що відповідь на це питання зробило б роботу набагато вагомішою в теоретичному плані.

3. Зважаючи на складність соціокультурних змін українського суспільства доби XXI століття і відповідну важливість здійснення ефективної культурної політики в державі, доречним виглядає більш детальне окреслення шляхів використання досвіду Німеччини у процесах вдосконалення «музичної» культурної політики України. Можливо, з огляду на наявний ґрунтовний джерельний матеріал з ФРН, цей напрям має стати подальшим вектором наукових пошуків дисертантки.

4. В структурі сучасного суспільства представлені різноманітні соціальні групи, мистецькі явища та течії, частина яких не визнається більшістю суспільства або маркується суспільством дещо негативними конотаціями (антикультура, певні молодіжні субкультури) і суперечить загальній спрямованості державної культурної політики. Особливо часто це стосується проявів музичного мистецтва, живопису, літератури тощо. Яким чином охоплює, на Вашу думку, освітньо-культурна функція держави зазначені маргінальні явища та спільноти?

В цілому, висловлені питання та зауваження не мають концептуального характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку представленого до захисту дослідження. Зміст роботи переконливо засвідчує, що її авторка здійснила ретельний всебічний аналіз обраної проблематики, вийшла на рівень вагомих теоретичних узагальнень і ґрунтовних висновків. Здобувачка повністю виконала задекларовані завдання, проявивши високу кваліфікацію, зробивши певний внесок у подальший розвиток вітчизняної культурології.

Основні положення дисертації викладені автором в одинадцяти одноосібних публікаціях, три з яких – у наукових фахових виданнях України, дві – у наукових зарубіжних періодичних виданнях, шість – в інших наукових виданнях та збірниках матеріалів конференцій.

На основі вивчення представленої дисертації та публікацій за її темою, можна констатувати, що дисертаційне дослідження є самостійною завершеною працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що стало вагомим внеском у сучасну культурологічну науку.

Таким чином, приходимо до обґрунтованого висновку про те, що дисертаційна робота Олійник Алли Валентинівни «Музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної Німеччини» за своєю актуальністю, науковою новизною, предметним змістом та теоретико-методологічною значущістю повною мірою відповідає вимогам МОН України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за напрямом підготовки 034 – «Культурологія», а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за напрямом 034 – «Культурологія».

Офіційний опонент

доктор культурології, професор,

ректор Київської муніципальної

академії естрадного та циркового мистецтв

О.В. Яковлев

Підпис Яковлева О.В. засвідчую

Начальник відділу управління персоналом

Інна СТЕПАНОВА

